

с. 112

Григор Тютюнник
Нові дослідження і матеріали

Науковий збірник до 80-річчя
від дня народження Григора Тютюнника

Романюк Л. М. <i>Художній світ прози Григора Тютюнника.</i>	127
Сабадуха В. О. <i>Духовні засади буття української людини (на основі дослідження епістолярної спадщини Григора Тютюнника).</i>	133
Смірнова Н. П. <i>Казки Григора Тютюнника: жанрова специфіка</i>	144
Сулима М. М. <i>Чому село в романі Григорія Тютюнника «Вир» називається Троянівка?</i>	150
Тендітна Н. М. – кандидат філологічних наук, доцент Слов'янського державного педагогічного університету.	154
<i>Дитина і смерть у прозі Г.Тютюнника.</i>	
Хом'як Т. В. <i>Пейзаж та його функції в новелістиці Григора Тютюнника.</i>	160
Цалапова О. М. <i>Поетика образу куреня в творі Григора Тютюнника «Степова казка».</i>	168
Шаладонова Ж. С. <i>Григор Цюцюннік у беларуських перекладах</i>	172

МОВНА КАРТИНА СВІТУ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ І ГРИГОРА ТЮТЮННИКІВ

Бондар Н. В. <i>Концепт «Хата» у романі Г.Тютюнника «Вир».</i>	176
Звягіна Г. О. <i>Засоби створення стилістичної семантики розмовності в художніх творах Григора Тютюнника.</i>	182
<i>Концептуальна палітра прози Григора Тютюнника.</i>	
Мельник Л. В. <i>Фразеологізми в дискурсивному просторі творів Григорія і Григора Тютюнників.</i>	189
Моранькова О. В. <i>Функциональная нагруженность тире в произведениях Г. Тютюнника (заметки к идиостилю).</i>	193
Обеднікова О. М. <i>Мотиви народної міфотворчості в літературній спадщині Григора Тютюнника.</i>	198
Рудь С. М. <i>Сравнение как средство создания художественного образа в романе Г. Тютюнника «Водоворот».</i>	203
Слободян О. В. <i>Соціолінгвістичний аспект вивчення мови персонажів Григора Тютюнника (на матеріалі творів Г.Тютюнника «Оддавали Катрю», «Син приїхав», «Обнова»).</i>	209
Шутова Л. І. <i>Лексико-стилістичні особливості пейзажів роману Григорія Тютюнника «Вир».</i>	215

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ І ГРИГОРА ТЮТЮННИКІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ І ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Куцевол О. М. <i>Використання творів «поетичної критики» при вивченні життєпису Григора Тютюнника.</i>	222
--	-----

Мордовцева Н. В. <i>Елементи прикладі творів Г. Тютюнника</i>	
Нейжмак Н. О. <i>Літературні мовленнєвому розвитку дітей д</i>	
Нежива Л. Л. <i>Неореалізм Гр</i>	
<i>моделі вивчення літературної т</i>	
Негодяєва С. А. <i>Шкільне Тютюнника: екзистенційна мод</i>	
Починкова М. М. <i>Використани</i>	
<i>заняттях з дисциплін філоло</i>	
<i>майбутніх учителів початкових</i>	
Правова Н. В. <i>Твори Григора</i>	
<i>школярів емоційно-ціннісного до</i>	
Романишина Н. В. <i>«Не можна</i>	
<i>методика вивчення малої прози</i>	
<i>жанру.</i>	

СПОГ

Мороз Лариса *Світлий образ*

ПУБЛІК

Ташаненко Микола *З його ім'ям*

Лист Олени Черненко до Олексія

Листівка Григора Тютюнника
Володимира Миколайовича.

ЛИСТИ - ВИ
ВІДОМОСТІ ПР

Мотиви народної міфотворчості в літературній спадщині Г. Тютюнника

(Обєднікова О. М., м. Луганськ)

У контексті літературної спадщини славетних митців письменницького жанру особливе місце посідає художня індивідуальність Григора Тютюнника – блискучого новеліста, у творчості якого знаходить своєрідне втілення автентична модальність українського духовного світогляду.

За словами відомого критика А. Шевченка, «перо Григора Михайловича воістину золоте» [17, 14]. Письменник тонко, майстерно складав із простих слів різнобарвну й багатогранну лексичну мозаїку, що по праву вважається одним із здобутків вітчизняної класичної літератури. Поліфонічність звучання оригінальних літературних доробків письменника широко відзначали у своїх спогадах Б. Олійник, О. Гончар, Л. Мороз та інші відомі діячі рідного слова [4; 5; 6; 7; 8].

Так, О. Гончар називає Г. Тютюнника «суворим реалістом», «живописцем правди», відзначаючи далекосяжність і глибоку реалістичність зображуваної автором прозової проблематики [1, 75]. Сам Г. Тютюнник у своєму щоденнику не раз зізнавався, що ніколи навмисне не працював над темою: «...завжди працюю над почуттями, що живуть навколо мене і в мені», – писав він [10, 50]. В основі художнього світу письменника – сильний ліричний струмінь, неперевершена майстерність залучення палітри таких чуттєвих сфер, як мрія, спогад, настрої, заглибленість у ті складні, майже невловимі стани людської душі, володаркою яких є «поезія слова» і які так важко піддаються прозаїчному, психологічному аналізу. «Я все роблю через деталь», – так пояснював Г. Тютюнник оригінальність власного стилю. Почуттєвий максималізм з наявними імпресіоністично-екзистенційними мотивами в сюжетах і характерах, прагненням душею відчутти «тиху музику» й недсяжну гармонію життя, набувають у новелістиці Г. Тютюнника мотиву творчого «мандрування у світ» та химерної приреченості в ньому людини. «Життя у творчій свідомості письменника начебто роздвоюється: одна площина –

існуюче, інша – бажане. Це єдине джерело творчої енергії», – писав Г. Тютюнник [12, 18].

Можна беззастережно погодитися зі словами О. Гончара про те, що художній живопис Г. Тютюнника виник саме на основі народного життя. Це, власне, своєрідна модель тогочасного життя, зорієнтована «у середину», через відкриття внутрішніх потенцій для авторського «самооновлення». Із якоюсь «безсилою журбою» спостерігає митець за своїми героями, самовіддано любить їх, страждає разом з ними, переймається їхніми почуттями, часом сумує, зображуючи незахищеність характерів своїх персонажів перед великим незвіданим всесвітом.

Стилістична прозорість зображуваного, органік інтонацій, артистизм автора-оповідача, його уміння створювати дійсність через рухливу свідомість героїв, відчутна тенденція автора до індивідуалізації мови персонажів підносять творчість Г. Тютюнника на принципово нову художню висоту, надають сюжетам драматичної фантазмагоричності та реалістичної достеменності.

Характерною ознакою мови автора є надзвичайна художньо-сміслова сконденсованість, життєва «народорозмовність», емоційна наповненість, естетична довершеність, простота й доступність сприйняття. Створення такого тексту вимагає від письменника максимальної концентрації творчої енергії, інтенсивності думки у пошуці найточнішого слова: "Мені здається, що спочатку йде робота душі. Часом напружена, інколи прихована, але постійна робота душі. І колись настає мить, що вигострилась думка до краю, біль серця такий, що воно обкипає кров'ю, а напруга така, ніби кожен нерв – напнута струна на скрипці, ледь-ледь торкни, – і він застогне словом. Цей процес схожий, як ото лінза збирає сонячні промені в один пучок. Так і тут: думка, серце і нерви повинні сконцентруватися в слові" [7, 13].

Естетично-сміслової цінності словесному інструментуванню Г. Тютюнника надає не тільки семантика окремого слова, а й мелодика його

звучання. Композиційний ритм творів доповнюють сугестивні словесно-пісенні образи, органічно вплетені автором у тканину сюжету.

До української народної пісні Г. Тютюнник ставився з особливою теплою та любов'ю. Брат письменника, Григорій Тютюнник, порівнював народну пісню із серйозним романом без жодного натяку на легковажність, а для Григора пісня асоціювалася насамперед із міфотворчістю народу, втілювала в собі аксіому його етнічного буття, весь стрій закладених культурних надбань. «Пісня – це коли душа сповідається», – неодноразово говорив письменник [4, 9].

Народна пісня, за словами дослідників фольклору, являє собою універсальні позачасові інтертекстні категорії, що актуалізують різні потенціали людської природи, дають змогу побачити невичерпні, конкретно-чуттєві джерела прихованого смислу у «наближеності-віддаленості» від миті. Вражає розмаїття тематичної палітри народних пісень, використаних письменником у новелах, – це і дитячі пісні («Перед грозою» – «Петрику, Петрику, вистав ріжки на чотири доріжки...»); і весільні («Оддавали Катрю» – «Бариня-кицька...»); і поминальні («Поминай Маркіяна» – «Упокой, спасе», «Плачу і ридаю») та інші. Вони виконуються хором або матерями чи батьками («Оддавали Катрю»), хлопцями чи дівчатами («Обнова», «Проти місяця»). Народна пісня стає у письменника й основою сюжетної лінії твору («Вуточка»), відчутно посилює психологізм новели («В сутінки»), стає художньою деталлю («Тайна вечеря», «Печена картопля», «Смерть кавалера») [9].

Нагадування про пісню час від часу бринить у «Крайнебі»: «Йти мені далеко. Одначе не біда. Зате набачуся і начуюся...Чутиму пісні, бо сьогодні неділя, то вже ж хтось заспіває, хоч сам, хоч гуртом» [9].

У певному настрої герої новел Г. Тютюнника завжди наспівують або просто «мурикають» те, про що думають (дядько Никін або дядько Сашко у новелі «Іван Срібний», Антін і Палажка в новелі «Обмарило», майстер Кіндрат у новелі «Гвинт», Сергій Чабан у новелі «Азарт», навіть наїдений їжак у «Степовій казці» «пісень наспівує веселих») [9].

Через «ущерть налиту смутком» пісню прощається дівчина зі своїм дівуванням у новелі «Оддавали Катрю». Нікого не залишають байдужими рядки пісенного звертання нареченої під час весілля:

Ой, братіку, сокілоньку,
Та візьми ж мене на зимоньку...

Контрастом до цього звучить пісня іншого персонажа (Мишка-бубніста), його відчайдушно-іронічний настрій:

Є бариня ласа, ласа
До любові удалася,
Бариня - цяцька,
Бариня - кицька.
Що не вечір, то й новий!
Що не вечір, то й другий! [9].

Гарний настрій персонажа Свирида у новелі «Бовкун» передається куплетом із пісні про крейсер «Варяг», а Оляна, героїня іншого твору, забувши про своє нещасливе кохання, починає «запинатися високо та сміятися, співати, коли заводили пісні, йдучи з буряків» [9].

Пісня «Чорна хмара наступає – сестра з братом розмовляє..», за спостереженням героя новели «Комета», дядька Тихона, здатна була призвести до трагедії, «накликати біду», що згодом і справджується – наречена Юхима Тетяна, послизнувшись на льоду і потрапивши в ополонку, гине [3, 11].

Тихо й дещо моторошно звучить пісня про жінку, закохану в чужого чоловіка, у новелі «В сутінки» [9].

Поштовхом до написання чарівної літературної перлини – новели «Три зозулі з поклоном» – слугувала пісня сліпого бандуриста, почута Г. Тютюнником під час його перебування в Ірпінському будинку творчості. Слова думи глибоко схвилювали письменника:

...А ще зозулі налітали,
У головах сідали,
Як рідні сестри кували...

За свідченням М. Слабошпицького, своєю улюбленою народною піснею Г. Тютюнник називав пісню «Летіла зозуля». Очевидно, такий дивовижний збіг подій не міг не відобразитися на феноменальному відчутті автора художніх деталей, міфологізованості, особливої цільності й довершеності.

Г. Тютюнник, як справжній знавець людських характерів та вчинків, влучно перетворює народну пісню на засіб характеристики. Так, у новелі «Поминали Маркіяна» ми дізнаємося про ставлення родини та односельців до померлого. Люди заводять поминальні пісні «Вечная память...», «Плачу і ридаю», тільки тому, що так годиться. Однак за померлого швидко забувають і поминки претворюються на банкет, на якому лунають і «За лесом, за дремучим...», і «Скажи, скажи, хозяечка...», і про «Гандзю-цяцю, Гандзю-птицю, Гандзю-гарну молодицю». Ці пісні найвлучніше розкривають характер сосунків померлого з людьми [2, 154].

«Снувалася і завмирала під стріхою старовинна пісня про двох лебедиків-молодців у смушевих шапках набакир та голубих стрічках, що так і стеляться по вітру, по морю, по тихій воді» – так веде свою пісню-оповідь про «щасливу» пору в житті Ониська та Кіндрата Шовкуна автор, змальовуючи епізод із майструванням олійниці [9].

Стройові пісні також згадуються письменником («Вогник далеко в степу»). Вони ще надовго зберігаються в пам'яті головних героїв – учнів ремісничих училищ, стаючи звичним укладом їхнього побуту: «Мені часто сниться страшний сон, – розповідає один із них, – ніби в чужій хаті уже стоїть білий ранок. І я прокидаюся, холонучи від думки, що проспав лінійку, сніданок, що наша група вже йде містечком, горляючи «Дальневосточную», а мене на «шкентелі» немає...» [8, 14].

Народнопісенного забарвлення набуває оповідання «Три плачі над Степаном». Автор акцентує увагу на мотиві прощання з покійним, що зустрічається в народнопісенному фольклорі: «Ой кінь ірже, трава в'яне, він доріженьку чує», «Убила стріла вдовиного сина» тощо [8, 13].

Таким чином, зміщення акцентів, тональності творів за допомогою органічного уведення пісенних рядків дозволяє письменнику майстерно завершити тонкий штриховий психологічний малюнок сюжету, надати ваги художнім деталям, уникаючи при цьому прямолінійності письма. Такі стримано глибокі стильові «мазки» перетворюють творчість письменника на шедеври не лише вітчизняного, але й світового масштабу.

1. Гончар О. Живописець правды: [О прозе Г. Тютюнника] / О. Гончар // Радуга. – 1981. – № 10. – С. 74-77.
2. Гримич Г. Портрет зовнішній і психологічний: [Про новели Г. Тютюнника] / Г. Гримич // Дніпро. – 1968. – № 9. – С. 153-159.
3. Засенко П. На берегах пам'яті: Григорій Тютюнник. Який він був? Лабораторія митця / П. Засенко // Ранок. – 1981. – № 12. – С. 8-9.
4. Кондратюк А. Можливості й межі новели: [Про зб. новел Г. Тютюнника „Батьківські пороги”] / А. Кондратюк // Дніпро. – 1973. – № 12. – С. 139-144.
5. Майфет Г. Сувора ніжність / Г. Майфет // Літ. Україна. – 1966. – 26 серп.
6. Мельник В. На підступах до вершин: Полемічні нотатки про творчість Григора Тютюнника / В. Мельник // Молодь України. – 1969. – 5 жовт.
7. Мороз-Погрібна Л. Вічна загадка любові / Л. Мороз-Погрібна // Вітчизна. – 1973. – № 4. – С. 210-213
8. Сулима М. Народна пісня в творчості Григора Тютюнника / М. Сулима // Укр. мова і літерат. в школі. – 1986. – № 5. – С. 13-15.
9. Тютюнник Г. М. Вибрані твори: Оповідання. Повісті / Г. М. Тютюнник; Передм. Б. Олійника. – К.: Дніпро, 1981. – 607 с.
10. Тютюнник Г. М. Серед рідних та близьких: Із спогадів про брата – Г.М. Тютюнника // Дніпро. – 1970. – № 6. – С. 47-69.
11. Тютюнник Г. М. „Я – людина. Я буду майстром”: Щоденники і записники / Г. М. Тютюнник; Передм. М. Жулинського; Публ. підгот. Р. Мовчан // Вітчизна. – 1985. – № 11. – С. 21- 48.

12. Тютюнник Г. М. Душа на сповіді: 3 письменницьких роздумів [Із записників] / Г. М. Тютюнник; Передм. О. Сизоненка; Підгот. публ. М. Шудрі // Україна. – 1985. – № 12. – С. 16-17; № 14. – С. 16-18; № 16. – С. 16-17.5.

13. Тютюнник Гр., Тютюнник Г. Закон спільного кореня: [Листування між Григорієм та Григором Тютюнниками] / Г. М. Тютюнник // Вітчизна. – 1986. – № 6. – С. 129-138.

14. Шаховський С. Межі й можливості критики: [Про зб. новел Гр. Тютюнника „Батьківські пороги”] / С. Шаховський // Дніпро. – 1973. – № 12. – С. 144-148.

15. Шевченко А. Талант любові: Життєвий і творчий шлях Григора Тютюнника / А. Шевченко // Молодогвардієць. – 1988. – 8 груд.